

II. tečaj
1849.

V četrtek 4. prosenca.

1. list
I. polovice.

Predgovorček vredništva.

Za tiste nove bravece, ki noviga pravopisa še ne poznajo, moramo nar préd izrekovanje novih čerk razložiti.

c beri kakor stari *z* (z); postavimo: cula (*zula*).

č „ kakor „ *zh* (tsh); „ : čakam (*zhakam*).

s „ kakor „ *f* (ß); „ : sila (*fila*).

š „ kakor „ *fh* (fsh); „ : šilo (*shilo*).

z „ kakor „ *s* (s); „ : zid (*síd*).

ž „ kakor „ *sh* (—); „ : žila (*shila*).

Vse druge čerke so stare. — Nar bolj se móra zapomniti, de se **z** zdej takó izrekuje kot poprejšni *s* (s), — zdajni **s** pa takó kakor poprejšni *f* (ß), ki mu smo slovó dali. Nadalje povémo tistim, ki so bili poprej navajeni **c** zdej kot *z*, zdej kot *k* izgovarjati, de se **c** pri nas pred vsako čerko kakor *c* (z) glasi. Poslednjič še pristavimo: Nauči se nar prej prav dobro, kakó de se nove čerke brez ključice (*v*) izgovarjajo. Beri potlej enako čerko s ključico samó malo bolj šumeče, pa je. V pol uri boš znal še dobro brati. To rémo iz skušnje.

Védeš bo létas v lepši in večí podobi svojim bravcam še mnogoverstniši reči pravil kakor lani. Ker ga je slovenska mladost lani s tolikim veseljem sprejela, se torej nadjamo, de ga bo létas še *z* večim.

Védež k novimu létu svojim mladim bravcam.

Si vsaki kej voši
Za leto novó,
Prijatelj prijatlu
Potico sladkó,
Jez k svojim pa tudi
Prijatlam zdej grém,
Sim Védež in torej
Vošiti že vém.

Mladenči, mladenke
Slovenske kervi,
Učenci, učenke
Prijatli ste vi;
Zaslišite torej,
Pazite zvestó,
Kaj voši vam Védež
Za leto novó:

Nar pervo vošilo
To imam za vas,
De sreča spremljala
Vas vsaki bi čas,
De leto bi teklo
Veselo za vas
De rádnosti zimski
Ne vzel bi vam mraz.

Na dalje pa vošim,
De nápečnost vsa
Bi z létam preteklim
Minula bilà,
De bili ko bratje
Bi vsi med sahó,
Ker táko je pravo,
Ker to je lepó;

De šola bi bila
Vam cerkve oltár,
De bili bi pridni,
Vam uk bil bi mar,
De dali poduku
Bi dobrimu sluh,
De vse bi prešinitil
Naródnosti *) duh;

De v sercu ljubezin
Prižgala bi vam
Za dom, očetnjavo
Nevgásljivi plam,
De zemljo ljubili
Oj to bi čez vse,
Ki vas porodila,
Živila vas je;

Ki vas je živila,
Ki še vas živi,
Nad vami ki čuje,
In nikdar ne spi,
Slovénija mila
Ta mati vam je,
In blaga je mati,
Je skerbna za vse;

De jezik častili
Bi mični domač,
To sveta dolžnóst je,
In sveta je pač,
In scer de dodelil
Pomóč bi vam Bog,
De branil bi vsake,
Bi vsih vas nadlóg.

M. Valjavec.

Zgubljeni sin.

(Povést.)

Star revež in njega žena sta imela v samotnim kraju velikiga gojzda leseno hišico. Prav revno, tode lepó in bogaboječe sta živela. Ediniga sina Janeza sta imela, ki je pa mogel svoje ljube starše nagloma zapustiti, in po dolžnosti v vojašino in v nevarno vojsko iti. — „Bog te vodi“, so bile zadnje besede žalostniga očeta. — Tri leta so minile, kar je

*) Naródnost od beséde „národ“; loči se tedej od beséde „neródnost“ kot dan od noči.

Janez slovo vzel, in od tistiga časa ni pisma, ne poročila od njega. Bog se vsmili ljubiga Janeza, zdihuje bolni revni oče, znabiti je že Bog ve kje, na Laškim pobit in zakopan; pa sej je bil vedno dober fant in smert za domovino storiti, je blago delo. Mati pri peči zdihuje in moli. — Bilo je ravno v sredi hudiga Grudna, in debel sneg je okoli in okoli bajtico zapadel, hud sever je bril, prav merzli zimski večer je bil. — Zdaj vdari nekaj zunej na duri. Strahoma stopi žena od peči, gre vun in boječe vpraša: Kdo pride tako pozno v noč? Zunej: Oficir, ki se je bil v gojzdu zgubil, prosi za streho v hudi zimi. Vzemite me noter, de mraza ne poginem, plačal vam bom. Žena govori: Kako vam morem žlahtni gospod, v svoji revni bajtici postreči in vas prenočiti! postlja iz slame ni za oficirja. Vse dobro! vse dobro! odgovori vojak, mi smo vsiga navajeni, tudi slama bo dobra, zdelan sim. Ona odpre zdaj prijazno vrata, in mladi oficir z dolgo sablo, na persih pa z zvezdo stopi v revno stanico. Hitro se oglasi na postelji bolni oče: Bodite lepo pozdravljeni, blagi gospod! ali znabiti kej od mojiga sina Janeza Ranta, ki je tudi v vojašini, povedati veste? ravno te velikosti in starosti je kot vi. Dobri oče, pravi oficir, Bog ve, kje je vaš sin; znabiti je vjet, mertev ali pa v ptuji deželi v veliki sreči živi, de se vas več ne spomne. Mati pa milo vojaka pogleda in reče: Oj gospod! nikar ne mislite, de bi najni Janez na svoje starše pozabil, vedno je bil dober mladenič. Vaša ljubezin do otroka je lepa, pravi nato oficir si solze obrisaje, vem za vašiga Janeza, dobro ga poznam, pod inojim varstvom je, dobro mu gre, in vedno na vas misli. Bogu bodi hvala, zavpijeta oba revčika, zdaj bo pa že kmalo doma! povejte, povejte, lepo prosiva, kje je, kje je? Oficir vmolkne — vse je tiho. — Tù imate svojiga Janeza, zavpije zdaj jokaje oficir; Bog me zopet zdraviga, bogatiga in veseliga k vam pošlje. Mati in oče spoznajo v tem hipu v oficirji svojiga preserčniga sina Janeza, ki so mislili, de je za njih na tem svetu gotovo že zgubljen. Vsi trije se zdaj hité objémati,

in vsim so se solze nepopisljiviga veselja po licih utrinjale. Mati so hitro po siromaško večerjico napravili. Med večerjo pa jim móra Janez vse mésta, vse kraje, kjér je bil, imenovati. Ravno tako vse vojske, v katerih se je za cesarja bojeval. Djal je pa, de je v daljnih krajih zmiram na svojo domovino mislil. Timčasi ga pa mati vseskozi jesti silijo; zdaj zlato svetinjo, zdaj vojaško obléko, zdaj dolgo sablo, zdaj njega pogledujejo, ter se ga ne morejo naglédati. „Spremenil si se, rečejo, močno močno; de je le ljubezen do tvojih staršev v tvojim sercu nespremenljiva ostala.“ — Zdaj ga pokličejo bolni oče k postelji. Mati jim mórajo svetiti, de so zlato svetinjo, ki se je s cesarjevo podobo na hrabrih persih njih sinú blisketala, poglédali, ki so mislili, de je za njih na tem svetu že zgubljen. Ko svitlo svetinjo, ki jo je bil Janez zavolj svoje sosebne serčnosti v vojski, in vse natanjko pregledajo, ga še enkrat objamejo, kušnejo, in enako Si-meonu v sveti zgodovini rekó: „O Bog! zdaj rad vmerjem, ker sim se prepričal, de imam sina, ki svoje starše, cesarja in domovino po tvojih svetih zapovedih ljubi.“

A. Praprotnik.

Domači golobje.

Golóbov poznajo učeni 70 plemén. Tukaj je govorjenje le od domačih, bolj znanih. Pa tudi domači golobje izhajajo od divjih, njim skoro popolnoma podobnih, ki so jih naši spredniki iz divjosti nekđaj k domu privadili, kakor tudi konja, vola in vse domače živali.

Golobje imajo mehek, droben, raven, samó na koncu zgorne polovice malo zavihan kljun. Glava je bolj plošata in majhina. Perje je večidel tamno-pepelnaste barve, na vratu pa višnjeve, zelenkaste in zlate, ki se ena z drugo takó krasno spreminjajo, de je veselje gledati. Drobne, rudeče, pri nekterih kosmate ali kocaste nožice niso za tékanje pripravne. Golob bolj počasi hodi in z glavo, ki je včasih z grebénam olépsana, kinka. Toliko bolje zamore s svojimi dolgimi perutami letéti. Leté naglo, lepó,

lahno in precej visoko. So kaj mirne živalice, ki večidel le v tovaršii med seboj živé. Zató pa en sam par v golobnjaku težko obstane. Večidel zleti in se združi z véči španovijo. Spréjo se malokdaj. Ne branijo ptujim golobam seboj zobati, še kuram, mišim in podganam ne. Zavolj té miroljubnosti so stari djali, de golobje nimajo žolča; ali ni takó. Včasi se vender le zgrabijo in s kljuni ojstro kavsajo. Razkačena starka se tudi človeka loti, in ga s kljunam kavsáje s perutami tepe. Tudi snago (čednost) golobje neizrečeno ljubijo. Le glédaj jih, kader po blatni cesti hodijo, kakó gledajo, kam de bojo stopili. Berž ko se kaj pomaže, ne nehajo čediti. — Lep izgled vsim mladim ljudém. —

Zobljejo golobje sosebno šenico, ječmen, grah in grahor. Radi ti létajo na njive, živeža iskat, kjer dosti škode storé. Dostikrat se kópajo, včasi v pesku. V vodo stopijo do trebuha, brez se zlo zmočiti. Ali pa se zavolj tega na dež podajo, na eno stran vležejo, perutnico druge strani pa kviško molijo, de jih dež spodej poškrofi. To jim je takó prirojeno, de še clo zgodej iz gnejzda vzete divje golobčke v tičnici lahko k taki légi pripraviš, ako prosó lahno in neprenehama nanje spušaš. Zdí se jim namreč de gre dež.

Golob in golobica se takó rada imata, de dostikrat eden družiga iz svojiga bráhora (krofa) pita. On gučí in zraven modro glavo vzdiguje. Ona zléze po dve béli jajci, malokdaj tri ali štiri, in sedí na njih po 16 do 19 dní. Popoldne jo za 4, 5 ur on namesti, de se ona najé, skópa i. t. d. Ponoči sedí on zraven nje in jo varje.

Mladički so, ko iz lupine izlezejo, samo s posameznimi rumenkastimi kocinicami pokriti. Ne zavžijejo prvi dan česar ni in mirno pod materjo ležé. Drugi in bližnih 5, 6 dní jih pitajo stari z nekako sirasto, mehko rečjo iz brahora. Pozneje morajo vse zavžiti, kar jim starši dajo. Čez 9 dní odpró mladi oči. V 14, 15 dnéh so s perjem že vsi obrašeni. Čez 4 tedne že z drugimi golobi letajo.

Golobje imajo pri nas na leto po 6 do 10 krat mlade.

Zrajtalo se je, de en par v štirih létih lahko 14 tavžent 762 mladih zleže. Golobje meso je prav dobriga okusa (žmaha). Zavolj tega, in ker se takó množé, jih ljudje deržé.

Čudno je, de golob svoj dom najde, ako ga tudi en dan deleč preneseš. Poslušajte, kakó de se pri tem véde. Pred pêtimi leti je dobil nek Ljubljančan iz Kamnika dva para golobov. Komaj jih v Ljubljani v svoj golobnjak vtakne, zleté prec vsi štirje vun in se zaženó kviškó, de so se komaj vidili. En čas se pod nebam verté. Gleđali so mende po domovini. Potem pa jo vrežejo vsi 4 proti Kamniku. Drugi dan Ljubljančan že glas dobí, de so golobje v Kamnik, ki je 4 ure hoda od Ljubljane, nazaj prileteli. — Kdor hoče, de golobje v novim golobnjaku ostanejo, naj jim vanj en hlebček dene, narejen iz posušene ilovice, janeža in pa méda. Ostali bojo. — Francozi in drugi uméjo neko pleme golobov tudi tako izuriti, de čez 100 ur deleč z veliko naglostjo po zraku pisma nosijo. Léta 1829 so bili v Lipsiku na Saksonskim 29 takih pismonoscov spustili. Prileteli so v 132 ur oddaljeno mesto Litih v 10 urah in prenesli pisma.

Glejte, kakó je Bog preganjavce svéte vére kaznoval.

Dragomíra je bila ajdovska žena češkiga vojvoda Vratislava, in velika protivnica kristjanstva. Njen mož, vnet kristjan, jo je le s to pogodbo v zakon vzel, de se bo potim kerstiti dala, kar mu je bila rada obljubila, pa spolniti ne hotla. Dopolnitvo obljube je dan na dan odlašala. Mož ji vmrè. Ker sta bila sina, Venceslav in Boleslav za vladati še premlada, je ona vladarstvo prevzela, in sklenila, vse kristjane vničiti (pokončati). Med temi tudi svojiga lastniga sina Venceslava, kteriga je oče skerbno v pravi veri podučeval. Grozovitno preganjanje se je pričelo, in kar je Kristusa molilo, je vse padlo pod njenim serdam. Pa glejte, tudi njo je dosegla božja šiba.

Enkrat se je k grobu svojiga očeta peljala, tam malikam darovat. Je šla memo neke cérkve, ko ravno v nji pri sv. maši zvonček zapoje. Voznik, bogaboječ kristján, skoči s svojiga sedeža, verže bič (gajžlo) proč, in hiti v cerkev. Zdaj je pričéla Dragomíra takó preklinjati in se groziti de se je v božjo hišo slišalo. Na nagloma strašno zahruší, zemlja se odprè in požre hudodelnico z vozam in konjem, sam voznikov bič ostane na strani. Plaméč ogenj z zadušivnim soparjem se podaja iz prepada, ki se je urno zopet zaklenil. Zemlja se je tresla, in hud vihar se je po deželi valil. Voznik , in drugi ljudje, ki so pri sv. maši bili, kakor tudi vsi česki kristjanje to zaslišati, so Boga hvalili, de jih je take kervoločnice otel.

Andrej Likar.

Kakó Slovenci novo léto praznujejo.

Po celim Slovenskim imajo staro navado tisti večer pred novim letam, kakor pred božičem in pred svetimi tremi kralji po hiši in po celim pohištvu z blagoslovljeno (žegnano) vodo kropiti in pa s kadilam kaditi. Ponavadno kropí hišni gospodar; ako ga ni, gospodinja. V nekterih krajih se pa to pobožno opravilo iz sosebniga spoštovanja nar starjimu človeku pri hiši prepustí. Za lopático ali drugo posodo s kadilam prime večidel tudi odrasšen človek, drugód kakšen pameten otrok, ki modro s kropivcam stopa in kadí. Vsi domači otroci stopajo s posebnim veseljem nadahnjeni za njima. — Vsak bi bil rad nar bliže kropivca. Zdej eden, zdej drugi kadivcu svetuje, kjé de naj bi še pokadil. Malo si ne vmišljuje, čigar svet je obveljal. Vsak kotiček hočejo, de bi se pokadil. — V nekterih krajih kropivec natihamo móli in kropí, v nekterih pa naglás. Drugi za njim. —

Zvečér hodijo tudi takó imenovani kolédniki pred hiše kolédvat, to je pét. V nekterih krajih sami odraseni fantje, v drugih fantje in dekleta, ali pa tudi fantiči in deklice, kakor v Lóki na Krajskim, V pesmih vošijo

srečo. Potém dobé kaj v dar. Dobivajo ne le denár, ampak tudi druge reči: maslo, mast, bel kruh in tako dalje. Dnarje pa imajo se vé de nar raji. V premožnih hišah jih tudi v hišo pokličejo in dobro pogosté. — Okoli Metlike in Zatičine na Dolenskim in gotovo tudi v drugih krajih pa hodijo godci tisti dan pred novim létam namesto srečo vošit, góst. Dobivajo darove kot kolédniki. — Kakor kolédnike, premožnejši ljudje tudi godce včasí v hišo povabijo, de jih pogosté. Godci pa zato marsiktero okroglo vrežejo. Kjer se pa gode, se večidel tudi pléše. Takó tudi tukaj. V Notrajskim pa imajo koledniki tú in tam in scer vsaka tovaršija eniga drósarja seboj. Takó imenujejo moža, ki ga zató seboj imajo, de z ženskimi v tistih hišah pléše, kjer nobeniga takiga možkiga ni. — Predin se pa družina spat spravi, se sveti „róženkranc“ moli.

Sem ter tje denejo ta večér popertník (popertník ali božičník) vdrugič na mizo. Tretjič tisti večér pred sv. 3 kralji. Na svetih 3 kraljev dan ga še le načnejo.

V Metliki pa, kjer je pisavec tega popisa domá, božičník prec na božič načnejo. Za novo léto pa novolétnico, to je velik, pogači podobén hlébec naredijo. Ta hlebec je scer že na svéti večér z božičníkam na mizi stal; ali načné se še le na noviga léta dan. Zató se mu pravi novolétnica.

Komaj nóviga léta zora napóči, se že tudi, kakor po celim svetu navadne vošila sréče začnó. Vender se ta navada na kmetih ne spolnuje takó natanjko kot v mestih. Tukaj vošijo sosebnó otroci staršam, potlej spoštovanim žlahtníkam in učeníkam, posli gospodarjem in gospodinam in sploh podložni svojim predstojníkam srečo. Dosti jih je po velikih mestih, ki za delo celiga léta samo novolétni dan plačilo dobé. Nekteri scer odmerjeno plačilo préd dobé; pa o novim létu še kaj posebej térjajo. Med te se štejejo pismonosci, mestni čuvaji (vahrtarji), brijači in še več drugih. Taki ljudje vošijo tedaj srečo prav za prav le sebi, ne pa tistimu, komur jo vošijo. Koliko velja, de so ohi znajdlí pregovor: Bolje je dati, kakor vzeti. Tode oni pri besédi „dati“ náse pokažejo.

J. Navratil.

Zastavica.

Kakšne stvari živíjo v vodi.

Мокре.

Rozalija Eger, založnica. J. Navratil, vrednik.